

SLOVENSKÍ UČENÍCI CYRILA A METODA

Najstaršie písomné správy¹ z 9. stor. o udalostiach v Slovenskej zemi, zvanej tiež Morava, označujú Gorazda ako muža Slovenskej zeme, no už tak priamo nehovoria o pôvode ostatných známych učeníkov Cyrila a Metoda. Podľa zaužívanej mienky, Kliment (prím. Ochridský), Naum a ostatní stúpenci slovenskej liturgie, ktorých v roku 886 z nášho územia vyhnal Viching, pochádzali zo starého Bulharska či Macedónska. Je však málo známe, že slovenský slavista Ján Stanislav, na základe jazykovedných výskumov, už v roku 1978 **podal dôkaz**, že Kliment bol domáceho – slovenského pôvodu.

Priamu zmienku o pôvode učeníkov podáva *Život Konštantínov*: "*Potom prikázal pápež dvom biskupom Formosovi a Gauderichovi vysvätiť slovenských učeníkov.*"² *Krátky život Cyrilov* upresňuje, že Filozofovi učeníci, s ktorými prišiel do Ríma, pochádzali z Moravy a Panónie: "*Filozofa prijal pápež s láskou a veľkou ctou. Nasledovali ho učeníci Filozofovi, ktorí boli z Panónie a Moravy. Prikázaním pápežovým vysvätení boli dvoma biskupmi, Formózom a Kondrachom.*"³ Vieme, že medzi nimi bol aj Kliment, lebo priamo v Ríme napísal *Pochvalné slovo Cyrilovi*, ktoré sa prednášalo pri pohrebe sv. Cyrila v roku 869. Podľa *Života Naumovho* bol v Ríme aj Naum.⁴

Odborníci sa zhodujú v názore, že autorom *Života Konštantína Filozofa* (ŽK) je Kliment Ochridský. Hneď v úvode tohto spisu sa autor prejavuje ako člen národa, ku ktorému Konštantín a Metod prišli, čiže ako moravský Sloven, keď píše: „*A takto vykonal aj pre náš národ, keď nám poslal učiteľa, ktorý osvietil náš národ.*“ Aj ďalšie detaily prezrádzajú, že autor nepochádza z gréckej oblasti, z ktorej prišli solúnski bratia. Ak bol autorom ŽK Kliment, potom prejavil svoju latinskú orientáciu použitím latinského pojmu pre duchovný úrad "bibliotekára"⁵, ktorý zverili Konštantínovi Filozofovi: "*dajme ho vysvätiť za kňaza a pridelme mu službu. Nech bude bibliotekárom patriarchu pri chráme Svätej Múdrosti.*" Výraz "bibliotekár" je v cirkevnoslovenských textoch úplne ojedinelý. S takouto funkciou sa stretávame u jedného z rímskych priateľov Konštantína Filozofa, Anastázia Bibliotekára (Anastasia Bibliothecaria), ktorý bol sekretárom pápeža Mikuláša I. a potom i Hadriána II. Človek pochádzajúci z gréckej kultúrnej oblasti by túto funkciu iste nazval grécky *chartofilax*, teda správca archívu patriarchu a zároveň jeho sekretár.⁶ Z toho vyplýva, že autor nemohol byť pôvodom z grécky hovoriacej oblasti, lebo tento grécky výraz mu bol cudzí a preto použil latinský výraz. Podobne je to i pri slovách "mša", "papež" v ŽK a "apostolik" v Klimentovej *Pochvale Cyrilovi*.⁷ To dokazuje, že Kliment nepochádzal z Byzancie, ale naopak, z latinskej kultúrnej oblasti, čiže Moravy.

Nedostatok pôvodných správ o biskupovi Klimentovi a jeho blízkom druhovi Naumovi spôsobil svojvoľné pridávanie, uberanie a zmenu textu na dôležitých miestach pri neskorších prepisoch južnoslovenskej redakcie.⁸ To sú vážne indície na kritické zváženie textov, týkajúcich sa pôvodu Klimenta, Nauma a ďalších, ktoré nemožno prijímať bez overovania z viacerých pohľadov.

¹ Najstaršie písomné správy o tom, čo sa udialo u Slovákov v čase cyrilo–metodskej misie sú: *Život Konštantínov – ŽK*, *Život Metodov – ŽM*, *Pochvalné slovo Cyrilovi Filozofovi od Klimenta – PCF*, *Pochvala Cyrilovi a Metodovi od Klimenta – PCM* a čiastočne *Život Klimenta – ŽKL*. Všetky, okrem ŽKL, boli napísané ešte za čias života sv. Metoda a krátko po jeho smrti, a sú to najpôvodnejšie staroslovenské pramene cyrilo–metodskej histórie. ŽKL vo svojej najstaršej staroslovenskej forme, ktorá sa však nezachovala, bol napísaný podľa priameho rozprávania sv. Klimenta a Nauma. Asi po 200 rokoch, v 12. stor. ho prepracoval a doplnil biskup Teofylakt v gréckom jazyku. Dnes ho poznáme pod názvom *Bulharská legenda – BL*. Neskôr vznikli viaceré krátke životopisy ako napr. *Ochridská legenda – OL*, alebo *pochvalné slová o Klimentovi a Naumovi*, kde pôvodné texty sú miestami už veľmi skreslené. No po kritickej úvahe, môžu byť tiež zdrojom istých informácií.

² ŽK v XVII. kap. In Stanislav Ján: *Životy slovanských apoštolov*, MS Martin 1950, s.49

³ *Uspenie Cyrilovo alebo Krátky život Cyrilov* XIV. kap. In: Stanislav Ján, *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách*, MS Martin 1950, s. 95

⁴ *Druhý slovanský život Naumov*, In: Stanislav J., *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, MS Martin 1950, s. 124

⁵ „да бъде библиотекар на патриарха в "Света София"“ – In: *Стара българска литература. Том 4. Житиписни творби. Български писател, С. 1986. Preklad: Хр. Кодов podľa prepisu Владислав Граматик z r.1469*

⁶ *Porovnaj Vavřínek Vladimír, Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem, Vyšehrad Praha 2013, s. 59*

⁷ Stanislav Ján: *Starosloviensky jazyk I.*, SPN, Bratislava 1978, s. 257

⁸ Stanislav Ján: *Životy slovanských apoštolov*, MS Martin 1950, s.60 – 62

Pri prepise mladších prameňov býva napr. použitý pojem *bulharský* aj tam, kde historicky správne má byť *slovenský*.⁹ Ide o zjavnú redakciu Bulharov, ktorí zrejme nepoznali historické reálie. Vzhľadom na známu históriu pokrstenia Bulharov je isté, že Konštantín Filozof a Metod neuskutočnili žiadnu kresťanskú misiu v Bulharsku. Cyrilo–metodská misia sa k Bulharom dostala sprostredkovanou, až príchodom vyhnaných učeníkov v roku **886**. Preto je potrebné takéto pramene korigovať s poznámkovým aparátom. Pri citácii pôvodného textu, pre lepšie pochopenie významu, namiesto nejednoznačného pojmu „Slovien“, „sloviensky“, ktorý sa nedá priradiť žiadnemu slovanskému kmeňu či národu, používame termín *Sloven, slovenský* v prípade, že ide o konkrétny národ z územia staroslovenskej Moravy. Pričom termín "Morava" v 9. storočí zahŕňal predovšetkým dnešné Slovensko, Moravu v ČR, Panóniu (dnešné Maďarsko) aj väčšinu územia v Karpatskom oblúku. (pozri mapu podľa J. Stanislava) Ak z kontextu vyplýva, že ide o všeobecné meno, používame termín *Slovan, slovenský*.

Najvážnejšie argumenty pre cudzí etnický pôvod cyrilo–metodských učeníkov, ktoré sa bežne udávajú,¹⁰ sú tieto:

- Kliment bol rodom z „európskych Mýzov“, čiže Bulhar
- Kliment bol od útlej mladosti vychovaný Cyrilom a Metodom, teda prišiel k nám z cudziny
- vyhnaní boli len učeníci cudzieho pôvodu
- vyhnaní učeníci túžili prísť do Bulharska, lebo odtiaľ pochádzali

Väčšina týchto argumentov vychádza z neskorších južnoslovenských prepisov pôvodných prameňov.

• KLIMENT RODOM Z „EURÓPSKÝCH MÝZOV“

Biskup Kliment Ochridský pôsobil po vyhnaní z Moravy u južných Slovanov. Jeho staroslovenské meno nie je známe. *Kliment* je jeho mníšske meno podľa rímskeho pápeža sv. Klementa I. Argument, že bol Bulhar, sa opiera najmä o text z úvodu *Ochridskej legendy*: „*Kliment... veľký otec náš a osvietiteľ Bulharska, rodom bol z európskych Mýzov, pod ktorými mnohí rozumejú aj Bulharov... Rodným vláknom odtiaľto bol tento ctihodný muž.*“¹¹ Už zo samotnej formulácie vidieť, že autor nevie nič konkrétne o pôvode sv. Klimenta a iba predpokladá, že môže ísť aj o Bulhara. Citovaný text preto nemožno brať ako dôkaz, že Kliment bol Bulhar, o čom nie je celkom presvedčený ani sám pisateľ textu. Vidieť, že autor mal pred sebou starší text, v ktorom pojem *Mýzia* mu už nebol jasný.

V súvisi s Metodom *Ochridská legenda* ďalej hovorí: „*s Metodom, veľkým učiteľom pobožnosti a pravovernej viery u mýzijského národa*“. Z kontextu teda vyplýva, že termín *Mýzia, mýzijský* označuje kresťanskú misiu Metoda a miesto, kde pôsobil ako učiteľ viery. Takže tento problém sa mení skôr na otázku, čo znamená pojem *Mýzia* v daných súvislostiach. Ako vieme z relevantných prameňov ŽK a ŽM, môže ísť len o Panóniu a Moravu, pretože u Bulharov Metod ako "učiteľ viery" neúčinkoval. Na začiatku svojej štátnickej kariéry Metod istý čas pôsobil v službách byzantského cisára ako archont (správca) slovanskej provincie, pravdepodobne v oblasti rieky Strymon na sever od Solúna pri bulharskej hranici.¹² No v tomto prípade nešlo o kresťanskú misiu ako hovorí text, ale o službu v byzantskej štátnej správe.

Bulharská *Kirilo–metodijevska encyklopédia* pri pojme *Mýzia* hovorí, že "v antike týmto slovom označovali kraje na pravom brehu **Dunaja** na jeho **strednom toku** a časti dolného toku a dolného toku riek Drina a Sáva smerom na východ po Čierne more, na juh po pohorie Stara Planina. V byzantskom období je *Mýzia* názov pre Severné Bulharsko."¹³

Naproti tomu vieme, že v latinských dokumentoch z 10. stor. sa menom *Moesia, Mýzia* skutočne označovala Moravská oblasť. V záznamoch o pasovských biskupoch¹⁴ sa spomína **Nitra**¹⁵ ako jedno z

⁹ Bulharská legenda In: Stanislav J.: Osudy Cyrila a Metoda, Bratislava 1963, s. 66 pozn. 6

¹⁰ Škoviera Andrej: Svätí sedmopočetníci, Slav. ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2011, s. 111

¹¹ Ochridská legenda o Klimentovi In Stanislav J.: Osudy Cyrila a Metoda, Bratislava 1963, s. 127 – 128

¹² Vavřínek Vladimír, Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem, Vyšehrad Praha 2013, s. 55

¹³ Škoviera Andrej: Svätí sedmopočetníci, Slav. ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2011, s. 111 v pozn. 354

¹⁴ Historia epp. Patav. et ducum Bavarie, z pol. 13. stor In: Magnae Moraviae Fontes historici IV., Universita J.E.Purkyně, Brno 1971, s. 404 pozn. 2

¹⁵ Bulla Bened. VII. cc. 974. In inf. Pannoniae atque Moesiac regione, quarum provinciae sunt Avaria atque Maravia. Not. de ant. statu eccl. Laur. v Mon. Boic. XXVIII. P. II. p. 44 N. 161. Per Pannonias Raba, Putina, Asturia, Faviana... per **Moesias** autem Tyrana (Tmava), **Nytraba** (Nitra), ... Visseyda (Vyšehrad) et Herbipolis. In Pavol Jozef Šafárik: Slovanské starožitnosti II, čl. IX. § 42. 1. pozn 1464

miest patriacich do provincie *Západná Mesia*.¹⁶ V liste Pasovského biskupa pápežovi (r. 973) sa píše: „*východná Panónia a Moézia mala vlastných siedmich veľkňazov... z nich dokonca štýria... ostali na Morave*.“¹⁷ Tiež list pápeža Benedikta VI. (r. 973), kde dolnú **Panóniu** a **Méziu** (Mýziu) – kraje Avarov a Moravanov – prideliuje loršskému biskupovi.¹⁸

Označenie „Moesia“ pre Moravu sa vďaka pasovskej tradícii stalo od 10. stor. bežným ako v Bavorsku, tak aj v Uhorsku, kde Moravia (čiže *Sloveni – Slováci*) sú označení ako "Messiani" napr. u Šimona z Kézy.¹⁹ Ešte aj v 14. storočí boli vo vienskej *Obrázkovej kronike* Moravia označení ako "Messiani" a to v období po vpáde kočovných Maďarov.²⁰ Pomenovanie **Messiani** sa v tejto súvislosti vzťahuje na predkov **Slovákov**.²¹

Pôvodný text zo začiatku 10. storočia, z ktorého čerpali mladšie južnoslovanské pramene, zrejme používal pojem *mýzijský* ako synonymum k pojmu *moravský* (*slovenský*), lebo aj **Morava** bola v **10. stor.** označovaná ako **Moézia** či **Mézia**. Na to upozorňuje aj historik M. Ďurica, že územie, ktoré sa v najstarších i v neskorších prameňoch označuje ako Morava či inými názvami, sa nazýva aj "Mýzia", alebo "**západná Mýzia**".²² A pretože Panónia a Morava bola etnicky slovenská, ako to na základe svojich vedeckých výskumov preukázal Ján Stanislav,²³ možno v tomto kontexte etnický pojem *mýzijský* chápať ako *slovenský*.

Pritom, ako uvádza bulharský autor Jordan Ivanov, *Mizia, Minsia* je **neskoršia** byzantská forma pre Bulharsko.²⁴ Keďže pre samotných **Bulharov** sa pojem *Mizia* či *Mýzia* začal používať až **neskôr**, starý text, ktorý v 10. – 11. stor. označoval Moravu ako Mýziu, neskorší prepisovači už chápali ako Bulharsko. Mladšie bulharské redakcie ho spočiatku váhavo a potom už suverénne interpretovali ako *Bulharsko, bulharský*. Historik Milan Ďurica uvádza ako príklad práve text *Ochridskej legendy* z 13. storočia, kde je Metod označený za vychovávateľa "mýzijského ľudu", pričom dnešný bulharský historik v príspevku určenom pre širokú zahraničnú verejnosť neváha označiť "mýzijský ľud" za "bulharský".²⁵ Tu vidieť ako Bulhari, presvedčení o tom, že sv. Cyril a Metod u nich vyučovali, začali automaticky vzťahovať tento pojem na Bulharsko, hoci to v danom kontexte nebolo oprávnené. Zrejme práve na základe **zámeny** moravskej Mýzie s Bulharskom stojí "tradícia" o Metodovom pôsobení v Bulharsku, ktorá sa potom v mladších prameňoch často objavuje.

Možno teda uzavrieť, že v *Ochridskej legende* meno *Mýzia* označovalo názov krajiny, kde misijne účinkoval arcibiskup Metod. V takom prípade však mohlo ísť výlučne len o Moravu. V dokumentoch z 10. stor. sa menom *Mýzia* či *Západná Mesia* označovala oblasť staroslovenskej Moravy, no neskôr sa toto meno používalo ako byzantská forma pre Bulharsko. Z toho je zrejmé, že v južnoslovanských textoch o cyrilo-metodskej misii **Mýzia** označuje **Moravu**. Potom aj *Ochridská legenda* v podstate dosvedčuje, že Kliment pochádzal zo slovenskej Moravy.

• NAUM RODOM BULHAR ?

Svätý Naum patril do okruhu najbližších Cyrilových a Metodových spolupracovníkov. *Naum* je jeho mníšske meno odvodené od biblického proroka Nahuma (príp. Nehemias). Podľa prameňov pochádzal zo vznešeného rodu a spolu s Klimentom tvorili úzku dvojicu²⁶ ešte pred príchodom

¹⁶ Magna Moraviae fontes historici IV., UP Brno 1971, s. 405 a pozn. 2: Označení Mesie, ... týká sa približne území Veľké Moravy, jak uvádí E. Zollner, *Die Lorcher Tradition* 231. Podle něho ležely Mesie v každém případě na sever od Dunaje, a mohou se v souvislosti s listy pasovského biskupa Piliřima stotožnit ve svém jádře se starou Moravou. Podobne jsou Moravany i *Messiani* v kronice *Simonis de Kéza, Gesta Hung.* I, 23, dále v *Chron. Bud.* a v *Chron. Vindobon.*, c. 23;

¹⁷ Ratkoš P., *Pramene k dejinám VM*, BA 1968, s. 320 Hoci ide o falzum z 10. stor., sfalšovanie sa týkalo predovšetkým mocenskej sféry cirkevnej organizácie a nie geografických údajov, pretože inak by taká listina stratila zmysel.

¹⁸ Tamže s. 323 Podľa historika P. Ratkoša je meno Moézia identické s Mýziou.

¹⁹ Magna Moraviae fontes historici III., UP Brno 1969, s. 258, v pozn.

²⁰ Sopko Július, *Kroniky stredovekého Slovenska, Rak Budmerice*, 1995, s. 290, poznámka 1

²¹ Tamže, s. 291, poznámka 5

²² Porovnaj Milan S. Ďurica: K otázke počiatkov slovenských dejín, 2010, pozri: <http://www.pansu.sk/prispevky/168-k-otazke-pociatkov-slovenskych-dejin.html>

²³ Stanislav Ján, *Slovenský juh v stredoveku I.*, MS, Martin 1948, s. 13

²⁴ Jordan Ivanov: *Blgarski stariny iz Makedonija*, Sofia 1931, str. 311; In Stanislav J.: *Životy slovanských apoštolov*, MS Martin 1950, s. 126 pozn. 211

²⁵ "Ak napríklad v starom gréckom texte z 13. storočia ochridský arcibiskup Demetrios označuje sv. Metoda ako vychovávateľa "mýzijského ľudu", bulharský historik v príspevku určenom pre širokú zahraničnú verejnosť neváha podať takého vysvetlenie: "L'écritain byzantin se servait, en occurrence, de l'appellation 'peuple de Mésie' pour designer le peuple bulgare". D. ANGELOV, *Die Entstehung des bulgarischen Volkes*, Berlin, 1980, str. 8; In: Milan S. Ďurica: K otázke počiatkov slovenských dejín, 2010, pozri: <http://www.pansu.sk/prispevky/168-k-otazke-pociatkov-slovenskych-dejin.html>

²⁶ Nasvedčuje tomu označenie Nauma za Klimentovho „brata“ v Prvom slovanskom Živote Nauma. In: J. Stanislav: *Životy slovanských apoštolov*, MS Martin 1950, s. 121

bratov zo Solúna. Po Metodovej smrti a vyhnaní jeho učeníkov sa spolu s Klimentom a Angelárom dostal do Bulharska.

Podobne ako o Klimentovi i o Naumovi životopisec zaznamenal: „*Tento blahoslavený a veľký otec Naum vzišiel v Mynsiu a po vychovaní od blahorodných jeho poručil blahorodstvo a bohatstvo všetko ako plevel a pripútal sa k apoštolom Konštantínovi Filozofovi i bratovi jeho Metodovi.*“²⁷

Aj v prípade učeníka Nauma platí, čo bolo povedané o Klimentovom pôvode z národa Mýzov, čiže Slovenov – Slovákov. Z kontextu tiež vyplýva, že Naum sa narodil a bol vychovaný v rodine bohatých a vážených rodičov, a až **po skončení výchovy**, teda ako dospelý, sa pridal ku Konštantínovi a Metodovi a spolu s Klimentom bol jedným z prvých slovenských učeníkov vysvätených v Ríme v roku 868.

Obidva pramene zhodne označujú **pôvod Klimenta aj Nauma** z tej istej krajiny – **Mýzie**. Z kontextu oboch prameňov vyplýva, že termín *Mýzia, mýzijský* označuje krajinu, v ktorej Metod pôsobil ako duchovný pastier, teda **Panóniu a Moravu**. V latinských dokumentoch z 10. stor. sa táto oblasť označovala menom *Moézia, Mézia*. Preto sa ešte aj v 14. stor. pomenovanie *Messiani* vzťahovalo na predkov Slovákov.²⁸ *Život Naumov* aj *Ochridská legenda* teda zhodne dosvedčujú, že **Kliment i Naum boli slovenského pôvodu**.

• KLIMENT OD MLADOSTI VYCHOVANÝ CYRILOM A METODOM ?

O Klimentovi *Ochridská legenda* (OL) ďalej hovorí: „*Tak podľa zákona Božieho od mäkkých nechtov bol vychovaný. Tento teda sa stal spolupracovníkom vládnuccich a vychovávateľom myzijského národa k pobožnosti. A s tými otcami a učiteľmi pretrpel pokušenia od kacírskych síl, ktoré vtedy zavládli.*“²⁹

Pozorné prečítanie textu nemôže nechať nikoho na pochybách, že sv. Kliment bol od „mäkkých nechtov“, čiže od útleho veku, vychovávaný „podľa Božieho zákona“. Toto určenie veku sa vzťahuje na jeho **kresťanskú výchovu** podľa Božieho zákona.“ Na to upozorňuje OL už v úvode: „*od života materinho vybratý bol Bohu a od mladosti si zaľúbil bohumilý život.*“. Ak od útleho veku mal kresťanskú výchovu, to značí, že už jeho rodičia alebo najbližšie okolie museli byť kresťanmi. To je v rozpore so známou históriou pokrstenia Bulharov. Bulharský chán Boris (852 – 889) bol pokrstený byzantskými duchovnými až v r. **864**, teda v čase, keď už Konštantín a Metod účinkovali u Slovákov. Pritom sám knieža **Boris** prijal **krst** z donútenia, ako akt kapitulácie pred Byzantíncami v roku 864 – 865. Až potom sa staral o pokrstenie svojho ľudu. Ba dokonca, ešte i za vlády Borisovho syna Vladimíra (889 – 865) v radoch **bulharskej šľachty** povstala **pohanská** vzbura.³⁰ To znamená, že Klimentova kresťanská výchova by v čase jeho detstva, okolo roku 845, bola v Bulharsku nepravdepodobná. Naopak, Slováci boli už v tom čase kresťanmi, ako to dokladá posolstvo Rastislava.

Z kontextu ďalej vyplýva, že **kresťansky vychovaný Kliment** sa stal spolupracovníkom vládnuccich (vladykov alebo čelných predstaviteľov krajiny) a vychovávateľom *mýzijského*, čiže vlastného (slovenského) národa **k pobožnosti**, čo by opäť z vyššie uvedených dôvodov nebolo možné v Bulharsku. Až potom nasleduje text o otcoch a učiteľoch, čiže o Cyrilovi a Metodovi, ktorých pisateľ spomína v predchádzajúcich odsekoch, a s ktorými „pretrpel pokušenia od kacírskych síl“ (takto nazývajú Vichingovcov) opísané v Bulharskej legende. Z toho jasne vyplýva, že autor dáva do súvisu Klimenta s Cyrilom a Metodom až neskôr. Preto nemožno vytrhnutím myšlienky z kontextu, urobiť ničím neodôvodnenú „skratku“ – spojiť prvú vetu s poslednou a hovoriť o tom, že "od útleho veku bol vychovaný Cyrilom a Metodom".

• VYHNANÍ UČENÍCI TÚŽILI PRÍSŤ DO BULHARSKA, LEBO ODTIAL POCHÁDZALI

Teofylakt v *Živote Klimentovom* (ŽKL) píše: „*A vyznavači Kristovi (Kliment, Naum a Angelár), poučení Pánom, ktorý prikazuje tým, ktorých prenasledujú v jednom meste, aby utekali do druhého mesta túžili za Bulharskom, na Bulharsko mysleli, dúfali, že Bulharsko im dá odpočinok.*“³¹ Aj tento citát sa používa ako argument, ako to uvádza oficiálna stránka Bulharskej ambasády: „*Priane*

²⁷ Druhý slovanský Život Naumov, In: J. Stanislav: Životy slovanských apoštolov, MS Martin 1950, s. 124

²⁸ Sopko Július, Kroniky stredovekého Slovenska, Rak Budmerice, 1995, s. 291, poznámka 5

²⁹ Bulharská legenda In: Stanislav J.: Osudy Cyrila a Metoda, Bratislava 1963, s. 129

³⁰ Porovnaj Zástěrová B. a kol.: Dějiny Byzance, Academia Praha 1992, s. 145 – 146 a 156

³¹ Bulharská legenda In: Stanislav J.: Osudy Cyrila a Metoda, Bratislava 1963, s. 97

Metodových žiakov dostať sa do Bulharska sa objasňuje tým, že niektorí z nich sú pôvodom Bulhari, ktorí odišli so solúnskymi bratmi šíriť slovanskú osvetu na Veľkú Moravu a teraz sa chcú vrátiť do vlasti.“

Podľa kritickej analýzy N. L. Tunického, ktorý sa najhlbšie zaoberal Klimentovým životom, v legende sú zjavné dve štylistické vrstvy a práve táto veta nepatrí k vecnému jadrú pôvodného staroslovenského diela ŽKL, ale je druhou štylistickou vrstvou s rozvinutou rečníckou frazeológiou.³² Okrem toho, takejto interpretácii odporuje veta z toho istého prameňa, patriaca k pôvodnému staršiemu jadrú, ktorá hovorí, že **pre Bulharov** boli Kliment, Naum aj Angelár **cudzinci**: „Keď Kliment, Naum a Angelár prišli do Belehradu – mesta, ktoré ležalo pri Dunaji, prišli k Boritakanovi, vtedajšiemu jeho správcovi. ...Keď spoznal akí sú to veľkí ľudia a blízki Bohu, poslal týchto cudzincov k bulharskému kniežaťu **Borisovi**, pretože vedel, že Boris po takýchto ľuďoch túži.“³³ V pôvodnej staršej štylistickej vrstve ŽKL nie je ani náznak zmienky o tom, že by Kliment a Naum prichádzali do rodných krajov.

To, že smerovali na juhovýchod mohlo byť spontánne logické rozhodnutie, pretože na západe boli Nemci, ktorý ich väznili a mučili, všetky slovanské krajiny na severo-západ, sever aj východ boli ešte pohanské, na juhu ležal Aquilejský patriarchát s benátskymi "trojjazyčníkmi" a rímski latiníci. Iba na juhovýchode, v oblasti Byzantskej ríše, kde iba pár rokov dozadu ich spolu s arcibiskupom Metodom vrele prijal cisár, sa črtala možnosť prijatia.

• VYHNANÍ BOLI LEN UČENÍCI CUDZIEHO PÔVODU ?

V najpôvodnejších staroslovenských správach³⁴ nie je nikde ani najmenšia zmienka o učeníkoch cudzieho pôvodu. Práve naopak, sú tam zmienky o ich domácom moravskom pôvode. Preto tento argument, že by z nášho územia vyhánali učeníkov cudzieho pôvodu, nemá v najstarších prameňoch **žiadny podklad**. ŽKL hovorí dokonca o 200 učeníkoch odvečených alebo vyhnaných zo Svätoplukovej ríše: „A ktorí z kňazov a diakonov boli mladší, tých predávali Židom ...A nebolo ich nijako málo, ale ako sme povedali prv, napočítalo sa ich **200 služobníkov oltára** (kňazov).“

Ak by sme tento ničím nepodložený argument mali brať vážne, znamenalo by to, že veľké množstvo kňazov a diakonov, okolo 200 (!), bolo u nás cudzincami, a ako takí boli vyhnaní alebo predaní do cudziny. Keďže tento počet sa vzťahuje na všetkých služobníkov oltára v Metodovej arcidiecéze, znamenalo by to, že všetci naši duchovní, aj tí mladí, boli cudzincami a že Sloveni na Morave dokázali za 20 rokov pôsobenia hlaholskej školy vychovať iba jedného vlastného kňaza, Gorazda. To je evidentný nezmysel!

V staroslovenských textoch o vyhnaní sa hovorí o **pokrvných** príbuzných týchto učeníkoch. A to je reč len o tých najvýznamnejších: „Čo sa týka tých, čo zaujímali hodnosť učiteľov, ako tento **Gorazd...**, tak isto aj kňaz **Kliment**, muž veľmi učený a **Laurentius** i **Naum** i **Angelár**. Týchto a ešte viac iných znamenitých držali spútaných v železách, zatvorených v temnici, kde sa im zakazovala všetka útecha, lebo ani **pokrvní**, ani známi nijakým spôsobom nesmeli prichádzať k nim.“³⁵

Priamo v *Živote Metodovom* (ŽM) sa hovorí o tom, že v Ríme boli vysvätení slovenskí učeníci: „Apoštolský ich nazval Pilátnikmi a trojjazyčníkmi, preklial ich a rozkázal jednému biskupovi, ktorý trpel tým istým neduhom, aby **vysvätil zo slovenských učeníkov** troch za kňazov a dvoch za lektorov.“³⁶ V tomto prípade nemohlo ísť o všeobecný pojem „slovenskí = slovanskí“ učeníci, pretože autor textu Gorazd bol pôvodom domáci moravský Sloven. Dokonca, v II. kap. ŽM Gorazd priamo hovorí, že ide o jeho vlastný národ, ku komu prišli Konštantín a Metod³⁷. Preto je nelogické, aby sám o sebe a svojich písal tak nejednoznačne, najmä v čase, keď cyrilo-metodská misia účinkovala iba v jeho vlastnom národe, u Slovenov – Slovákov.

A hoci je zrejme, že v sprievode Cyrila a Metoda sa nachádzali aj nejakí Gréci i príslušníci macedónskych Slovanov, je isté, že štatisticky nemohli zohrávať významnú úlohu tak, aby sa všetko prepisovalo na ich obraz. To by totiž znamenalo, že „nesčíselný národ slovenský“, ako ho očití svedkovia vo viacerých historických textoch popisujú, a kvôli ktorému solúnski bratia prišli, by bol v celej misii Cyrila a Metoda zanedbateľný a nevýznamný. A naopak, špeciálne vyzdvihovalých by

³² Porovnaj Stanislav J.: *Osudy Cyrila a Metoda*, Bratislava 1963, s. 38 – 39

³³ Bulharská legenda In: Stanislav J.: *Osudy Cyrila a Metoda*, Bratislava 1963, s. 129

³⁴ Pozri poznámku 1

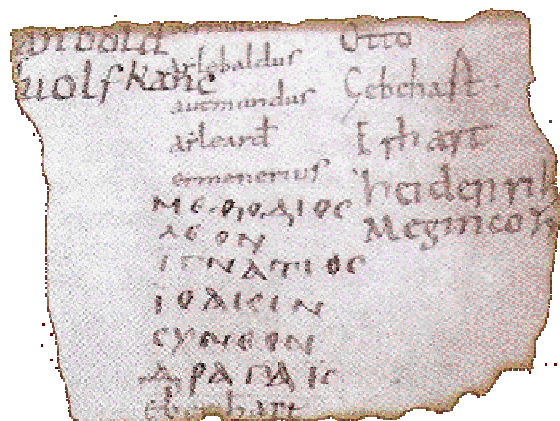
³⁵ Tamže s. 92 – 93

³⁶ *Život Metodov* In Stanislav J.: *Životy slovanských apoštolov*, MS Martin 1950, s. 62

³⁷ „za našich čias pre národ náš, o ktorý sa nebol nikto nikdy postaral, k dobrému dielu vzbudil nášho učiteľa, blahoslaveného Metoda.“

bolo pár cudzích Slovanov z byzantského sprievodu. Ak by tam aj boli výrazné osobnosti cudzieho pôvodu, iste by o nich bola zmienka už v ŽK alebo ŽM.

Na otázku, ktorí z Konštantínových a Metodových spolupracovníkov by mohli pochádzať z Byzancie, nám môže odpovedať **Kniha bratstva** z benediktínskeho kláštora v Reichenau. Sú v nej zapísané mená živých i mŕtvych mníchov a významných návštevníkov kláštora. Medzi menami z 9. storočia sú na liste č. 53 gréckym písmom zapísané mená: **Methodios, Leon, Ignatios, Joakin, Symeon a Dragais**. Ide zrejme o mená ľudí z Metodovho sprievodu, ktorí tam boli spolu s ním internovaní v rokoch 870 – 873. Sú zapísané gréckym písmom, ktoré zodpovedá grafickému štýlu druhej polovice 9. storočia. Všetky mená okrem posledného sú grécke, iba meno *Dragais* je slovanské.³⁸

Je otázkou, prečo tam s ním nie sú aj jeho najvýznamnejší spolupracovníci ako Gorazd, Kliment, Naum a iní. Vieme, že prinajmenej títo traja: Gorazd, Kliment a Naum boli vznešeného pôvodu. Ich vysoké spoločenské postavenie naznačujú najstaršie pramene.³⁹ Z aspektu politickej situácie je zrejme, že Nemci by si nemohli dovoliť bezdôvodne uväzniť mužov z popredných slovenských kniežacích rodín. A už vôbec by ich nemohli **tajne držať** dva a pol roka vo **väzení**, ako to urobili s Metodom, pretože príbuzní by po nich intenzívne pátrali. Znamenalo by to rýchlu vojenskú odvetu zo strany moravských Slovanov. Z toho vyplýva, že Metoda mohli intervenovať v Reichenau len s jeho byzantskými spolupracovníkmi, ktorých mená sú zrejme aj z toho dôvodu zapísané grécky. Toto by mohli byť tí Metodovi učenici – **skutoční cudzinci** na našom území. Ich mená však pôvodné **pramene vôbec neuvádzajú!**

• OSOBNÁ VÝPOVEĎ KLIMENTA

Proti všetkým zjavne historicky nepresným a nepravdivým tvrdeniam o bulharskej identite Klimenta i Nauma stojí jednoznačné vyjadrenie samotného **Klimenta**, že patrí k národu, kde Konštantín Filozof bol učiteľom. *Pochvalné slovo Cyrilovi* (PSC) nesie v záhlaví Klimentovo meno a niet príčin neveriť, že ho Kliment napísal. Je to pamiatka napísaná jemne kultivovaným a vyspelým staroslovenským jazykom.⁴⁰ V tomto diele sa **sám Kliment** štyri razy označuje za člena národa, ku ktorému Konštantín prišiel:

"Pamät' a pochvala Cyrilovi Filozofovi od biskupa Klimenta"⁴¹

*„Pochvala prebľazeného otca **nášho i učiteľa slovenského**⁴² národa, Cyrila Filozofa. (...)*

*"**Slovenskému národu**, pohrúženému v nevedomosti a temnote hriechov, milosrdenstvo nášho Pána Ježiša Krista a láska k ľuďom určila ho za **pastiera** (biskupa) a **učiteľa**." ...*

*Veľbím výrečný jazyk tvoj, ktorým **môjmu národu** zahrnel si ako hrom, Trojvečného Božstva žiarou svietiac, mrak hriechov si odohnal.*

*Veľbím cnostné ruky tvoje, ktorými **môjmu národu** dážd' Božieho poznania vzišiel, napájajúc rosou prýštiacou z Boha naše srdcia suchopárom hriechov vyprahnuté.*

*Veľbím bohodvižné prsty tvoje, ktorými **môjmu národu** napísaná bola Božia múdrosť, utajená mnohým, odhaľujúc tajomstvá Božieho poznania oslobodzuje od jarma hriechu.*

*Veľbím zlatožiarne útroby tvoje, z ktorých **môjmu národu** prúdi živá voda padajúca z výšin skrze tvoje modlitby."*

Ján Stanislav na základe lexikálnej analýzy dochovaných pamiatok dospel k jednoznačnému názoru, že Kliment *Ochridský*, ako sa zväčša uvádza, má slovenský pôvod: „*Metodových učeníkov*

³⁸ Porovnaj Mareš F. V.: *Cyriľometodějská tradice a slavistika*, Torst, Praha 2000, s. 231

³⁹ Škoviera Andrej: *Svätí sedmopočetníci*, Slav. ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava 2011, s. 121

⁴⁰ Porovnaj Stanislav J.: *Osudy Cyrila a Metoda*, Bratislava 1963, s. 58

⁴¹ Preložené podľa rukopisu zo 14. stor. uloženého v knižnici Akadémie v Zagrebe. Text „Pochvaly“ vydal aj P. J. Šafárik vo svojom diele „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů“, 2. vyd. Praha 1873, s. 28 – 30 In: J. Stanislav: *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, Martin 1950, s. 112

⁴² Prepisujeme názov Slovieni historicky oprávneným menom Sloveni

viedol **Gorazd** a popri ňom **Kliment**. *Obaja boli domáceho pôvodu.*⁴³ Jeho argumenty podávame v skrátenom súhrne:

Písomné historické pamiatky hovoria o tom, že Konštantín Filozof Klimentovmu národu vykonal veľké dielo, ktorého svedok a spolupracovník bol práve Kliment. On je autorom textu *Pochvala Cyrilovi*, napísaného bezprostredne po Cyrilovej smrti. Text *Pochvaly Cyrilovi* hovorí o Klimentovom národe a o jeho vzťahu ku Konštantínovi. **Kliment** v tejto pamiatke **štyri** razy označuje národ, v ktorom Konštantín pred smrťou účinkoval, slovným spojením „**môjmu národu**“, pričom text pochádzajúci z neskoršej juhoslovanskej redakcie **tri** razy tento výraz **vynecháva**.⁴⁴

Ján Stanislav upozornil, že v neskorších južnoslovanských odpisoch tohto diela prepisovači **vynechali** tie slová, ktoré svedčili o Klimentovom slovenskom **pôvode** a ďalej poznamenáva: „*aj tento jav ukazuje, že vypúšťanie slova "je_nzyk" vo význame "národ" nebolo náhodné a že malo odôvodnenie v písárových znalostiach o tom, ktorého národa – je_nzyka – sa týkalo účinkovanie Konštantína Filozofa v 9. storočí.*“⁴⁵ Je zrejmé, že južnoslovanský pisár si bol vedomý toho, že pri pomenovaní **Sloveni** nejde o všeobecné pomenovanie slovanského národa, ako sa to dnes interpretuje, ale o konkrétny jeden národ **Slovenov – Slovákov**, ktorý nebol z pisárovej oblasti. Preto mal dôvod vynechať Klimentov slovenský národ a aktuálne ho prepísať tak, aby sa v ňom našli všetci Slovania. Najlepšie to vidieť na porovnaní dvoch textov, ktoré uvádza J. Stanislav:⁴⁶

*"Veľbím zlatožiarne útroby tvoje,
z ktorých **môjmu národu** prúdi
živá voda..."*

Sevastijanov rukopis z 13. - 14. stor.

*"Veľbím svetložiarne útroby tvoje,
z ktorých **všetkým krajinám** prúdi
živá voda..."*

Záhrebský prepis zo 14. stor.

Kliment aj bližšie definuje „môj národ“ a uvádza jeho etnické i geografické meno – **Slovänskú ězyku**⁴⁷. Išlo očividne o územie **Slovenov pri Dunaji**, dnešných **Slovákov**. Jazykové črty *Pochvaly Cyrilovi* ukazujú na 9. storočie a na kultúrny jazyk Moravy a Panónie. V jeho jazyku sú **výrazné črty**, známe ešte dnes v **strednej slovenčine**.⁴⁸

Z kontextu vyplýva, že pôvodný text PSC napísaný Klimentom vznikol priamo v Ríme, hneď po úmrtí sv. Cyrila, ako spomienková reč pri jeho pochovaní vo februári 869. Zo *Života Konštantínovho* vieme, že v tom čase, do roku 869 Konštantín Filozof a Metod účinkovali v rámci slovanského sveta iba u **moravských Slovenov**. Z tohto dôvodu nemožno hovoriť o tom, že by autor PSC, keď písal o "*Slovänsku ezyku*"⁴⁹ mal na mysli aj nejaký iný slovanský národ, alebo dokonca všeobecne všetkých Slovanov, ako sa to obvykle nesprávne interpretuje, pretože v tom čase bola **väčšina** z nich ešte **pohanská**. Okrem toho, širšie slovanské povedomie v tom období nie je známe a samotná idea slovanskej spolupatričnosti, ako ju poznáme dnes, sa v histórii objavuje až podstatne neskôr.

Ďalším dokladom, že Kliment mohol mať na mysli len národ moravských Slovenov je fakt, že označuje Cyrila za biskupa a učiteľa toho národa, ku ktorému prišiel: "*Slovänskému národu, pohrúženému v nevedomosti a temnote hriechov, milosrdenstvo nášho Pána Ježiša Krista a láska k ľuďom určila ho za **pastiera** (biskupa) a **učiteľa**.*" To, že Konštantín Filozof skutočne bol biskupom čiže **pastierom Slovenov**, potvrdzuje aj on sám vo svojej poslednej modlitbe: "*A keď sa priblížila hodina, aby prijal pokoj večného odpočinku, sv. Cyril pozdvihol ruky k Bohu a so slzami v očiach sa modlil: „Pane Bože, ... vyslyš moju modlitbu a ujmi sa svojho **stáda, ktoré si zveril mne***"⁵⁰

⁴³ J. Stanislav: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 175

⁴⁴ Jazykové črty najstaršej redakcie *Pochvaly Cyrilovi* ukazujú na 9. storočie a na kultúrny jazyk Moravy a Panónie, pričom text z neskoršej juhoslávскеj redakcie vynecháva i mení miesta, ktoré identifikujú etnicitu Klimenta. Podobné javy sú zaznamenané aj pri iných historických textoch. V Kyjevských listoch a Pražských hlaholských zlomkoch sa použil kultúrny jazyk starých Slovákov, ktorý sa v neskorších redakciách prepisoval očividne podľa systému starobulharského jazyka. Americký slavista G. Y. Shevelov však pokladá južnoslovanské črty Kyjevských listov za sekundárne, ktoré tam zámenou dosadil južnoslovanský pisár. Shevelov pripomína, že podobne i vo Viedenských hlaholských listoch a vo Vatikánskom hlaholskom texte Illir. 4 boli odstránené „veľkomoravské“ fonetické črty a nahradené staromacedónsko-bulharskými. Porovnaj Ján Stanislav: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 107 – 108, 112 a 118 – 119,

⁴⁵ Stanislav J.: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 254 – 255

⁴⁶ Tamže s. 252

⁴⁷ Ján Stanislav poznamenáva v súvislosti s rozborom Klimentovej Služby Cyrilovi a prepisom stsl. hlásky „ja“ (ä), „Kliment istotne písal ä grafémou, ktorá sa obyčajne v latinke prepisuje ako é. V textoch Služieb sú tiež zvyšky záznamov fonémy ä.“ Stanislav, Ján. Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 237

⁴⁸ Porovnaj J. Stanislav: Starosloviensky jazyk I., SPN, Bratislava 1978, s. 251 – 259

⁴⁹ Tamže, s. 259

⁵⁰ Tu vidieť, že Konštantín Cyril sa modlí ako biskup!

nesúcemu nehodnému služobníkovi.“ (ŽK, XVIII. kap.) Z toho vyplýva, že Konštantín Filozof bol skutočne biskupom, ale len u jedného národa. Nemohol byť biskupom zároveň všetkým Slovanom. Je teda zrejme, že bol biskupom u Slovanov - Slovákov, čiže bol "pastierom slovenského národa".

Život Konštantína ako najvierohodnejší a dnes už aj historicky preverený prameň, ktorý bol napísaný za života jeho brata Metoda, vôbec nespomína **žiadnu misiu u Bulharov**, hoci veľmi podrobne opisuje misijnú činnosť Konštantína Filozofa. Ak by **Konštantín** pôsobil ako **biskup** kdekoľvek u južných Slovanov, iste by to bolo zaznamenané aj v encyklike patriarchu Fotia⁵¹ z roku 867, kde vypočítaval úspechy byzantskej cirkvi za obdobie svojho patriarchátu. O misii biskupa Konštantína Filozofa tu nebola žiadna zmienka.⁵² Čiže byzantská cirkev pred rokom 863 nemala žiaden oficiálny podiel na kristianizácii starého Bulharska. Konštantínova moravská misia nebola iniciovaná zo strany Byzancie, ale vyžiadal si ju slovenský vládár Rastic. Aj preto ju patriarcha Fotius nemohol zaradiť medzi svoje úspešné misie.

O pokresťančení Bulharov existujú záznamy aj z Fuldských análov z rokov 864 – 867 (Do Bulharska vtedy patrila aj časť Macedónska). Tu vidieť, že presne v tom čase, keď Cyril a Metod účinkovali už na Morave, bulharský knieža Boris žiadal od pápeža biskupov z Ríma, lebo dal vyhnúť byzantských duchovných a neskôr sa s touto požiadavkou obrátil aj na franského cisára. Preto je zrejme, že **sv. Cyril** bol učiteľom a **biskupom výlučne len** u moravských Slovanov – **Slovákov**. Ak teda Kliment označil Cyrila za biskupa a učiteľa toho národa, ku ktorému prišiel, rozhodne nemal na mysli Slovanov všeobecne, lebo všetkým nemohol byť Konštantín biskupom. Obzvlášť, keď mnohé slovanské kmene ešte neprijali kresťanstvo. Z toho dôvodu všetky texty, minimálne z obdobia byzantskej misie r. 863 – 886, kde sa píše o "*Slovensku ezyku*" možno priradiť len národu moravských Slovanov.

Slovákom je adresovaná aj bula pápeža Hadriána z r. 869 *Gloria in excelsis*, s ktorou posielala Metoda do **slovenských krajín**, kde vládnu kniežatá **Rastislav, Svätopluk a Kocel'**. Vymenovaním konkrétnych vládcov, na ktorých sa pápež obracia, determinuje konkrétny národ **Slovenov-Slovákov** a nie všetkých Slovanov. Krajiny južných Slovanov zväčša ani nepatrili pod priamu pápežovu právomoc, a Bulhari sa v tom čase ešte len rozhodovali medzi Konštantínopolom a Rímom. Ostatní Slovania boli v podstate ešte pohania, a preto na ich území nebola vlastná cirkevná správa, ktorú dostali viac ako 100 rokov po nás⁵³. Takže rímsky pápež nemal dôvod vo svojej bule pojem *slovenský* používať všeobecne ako *slovanský*. Práve naopak, uvádza aj konkrétne kniežatá tých slovenských krajín, kam Metoda posielala: „*Posvätiac ... Metoda na arcibiskupstvo, na stolec sv. Andronika, apoštola v Panónii, ... pustili ho do krajín slovenských učiť v ich jazyku. Kniežatám tej krajiny (jednej!), Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocel'ovi napísali list.*“⁵⁴

To potvrdzuje aj Nestorov letopis z 11. – 12. storočia, ktorý uvádza všetky hlavné kniežatá vládnuce slovenskému národu v 9. stor., teda Rastislava, Svätopluka i Kocel'a. Podľa výskumov slavistu Stanislava je tento údaj spoľahlivý, pretože krajiny všetkých týchto troch kniežat sa uvádzajú pod jediným menom ako **Slovenská zem** a to v singulári. Autor letopisu si je teda vedomý, že táto zem je obývaná tým istým obyvateľstvom. Tento údaj je o to dôležitejší, že **v tom čase už jednotlivé slovanské kmene mali svoje vlastné mená**, ktoré udáva práve Nestorov letopis. V geografických názvoch miest a obcí Slovenska i Maďarska nachádzame ešte i dnes pamätníky veľkej epochy Slovákov z čias Cyrila a Metoda.⁵⁵

To všetko jednoznačne potvrdzuje, že Kliment pod pojmom „môj národ“ mohol mať na mysli len moravských **Slovenov pri Dunaji**, dnešných **Slovákov a Moravanov**.

• HEJ – DÔVERNÝ ZNAK SLOVENČINY

Ruský filológ Valerij **Pogorielov** (1872 – 1955) svoj odborný záujem sústredil na cyrilo-metodský jazyk. Pri analýze prekladu Svätého písma si všimá, že text obsahuje záposlovanské výrazy. Na jazykovom výskume dokazoval, že Gorazd bol pôvodom Slovak.⁵⁶ Pogorielov prišiel k

⁵¹ Fotios (okolo 820 – † 891) bol Konštantínopolským patriarchom v rokoch 858 – 867 a 877 – 886; Zástěrová B. a kol.: Dějiny Byzance, Academia Praha 1992, s. 140 – 150

⁵² Porovnaj Zástěrová B. a kol.: Dějiny Byzance, Academia Praha 1992, s. 144

⁵³ Pápežský legát je vyslancom a reprezentantom pápeža s cirkevným či diplomatickým poslaním, ktorý je zmocnený, aby v pápežovom mene jednal ako jeho osobný reprezentant. Legáta ustanovuje priamo pápež, keď je poslaný k vláde štátu alebo k zasadaniu koncilu.

⁵⁴ Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi od biskupa Klimenta In: Stanislav Ján: Životy slovanských apoštolov, MS Martin 1950, s. 102 – 111

⁵⁵ J. Stanislav, Slovenský juh v stredoveku I., NLC, Bratislava 1999, s. 65 – 66.

⁵⁶ Pogorielov Valerij: O národnosti apoštolov slaviansťva, Bratislava 1927, s. 192

uzáveru: „bol to **jazyk slovenský a zem slovenská**“. Na dôkaz uvádza aj „zjavný slovakizmus“: „Je to potvrdzujúca odpoveď, taká rôznorodá u Slovanov: Česi hovoria – *ano*, Poliaci – *tak*, Rusi a Bulhari – *da*, Srbi a Chorváti – *jest, da*, ale len v slovenčine počúvame to isté slovo, ktoré čítame v (staroslovenskom) Evanjeliu: „*bondiže slovo vaše ei-ei i ni-ni*“ (nech je vašou rečou: **hej-hej**, nie-nie) Mt 5, 37.“⁵⁷ Potvrdzuje to i výskum Jána Stanislava, ktorý píše, že „**prítakávacia častica ei**, dnes **hej**, pochádza zo starej **slovenčiny**.“⁵⁸ Nachádza sa tiež v IX. kap. *Života Metodovho*: „*reče on (Metod): Ei, vладыko...*“⁵⁹ Tento text je „bezpečne z Veľkej Moravy. **Ei** v tejto funkcii použil (tiež) **Kliment slovenský**.“⁶⁰

Je isté, že ak by Kliment nebol Slovák, nebol by na území južných Slovanov používal tak **dôverný** výraz, dodnes typický **len pre slovenský jazyk**, akým je prítakávacia častica (*h*)**ej**. Pri Ochridskom jazere strávil 30 rokov a napísal tu väčšinu svojich diel, no napriek tomu sa svojho materinského jazyka úplne nevzdal.

Slovakizmy možno nájsť aj v ďalších cirkevnoslovenských pamiatkach napr. slovenské slovo **pitvor** je zaznamenané v hlaholskom *Mariánskom Evanjeliári* v tvare **prítvorb** – ꙗꙗꙗꙗꙗꙗꙗꙗꙗ.⁶¹ Je to archaické slovenské slovo a znamená **predsieň**. Podobne i v slovanskom prepise gréckeho textu *Života Klimentovho*, kde sa vstupná časť Klimentovho kostola v Ochride nazýva „**pitvor**“.⁶² Priliehavo to zodpovedá funkcii daného priestoru (nartex, προναος (pronaos) – gr. chrámová predsieň) v tomto type architektúry. Možno tu vidieť zreteľný vplyv starej slovenčiny, lebo spomedzi slovanských jazykov **iba slovenčina** pozná slovo **pitvor**⁶³ v tomto význame. Na Slovensku sa slovo **pitvor** používa dodnes. Na Liptove v Bobrovci sa tento výraz dokonca používa presne v tomto zmysle, na označenie vstupnej miestnosti do kostola – *pitvor, pitvorec*.

Podobne i v **Naumovom** spise **O písmenách** sa hneď v nadpise prejavuje slovenská lexika. Dnešný macedónsky autor poznamenáva, že v ich jazyku by malo byť zapísané "Za bukвите" (macedónsky За буквите)⁶⁴, no namiesto toho je v pôvodnom "staroslovenskom jazyku: **O pismenech**" (v cyrilike: "старословенски јазик: О писменехъ"). To značí, že autor spisu "O pismenech" nepoužil južnoslovanský dialekt, ale **slovenský**. Aj z toho nepriamo vyplýva, že Naum bol Sloven – Slovák.

Ďalší významný učeník sv. Metoda, **Konštantín Preslavský**, zaraďuje seba samého medzi vyhnancoz z vlasti. Vo svojej "*Službe Metodovi*", ktorá je v akrostichu označená ako jeho dielo napísané už v Bulharsku,⁶⁵ môžeme čítať: "**My, noví ľudia z cisárstva Panónie, sme spolu a radujeme sa, ... Teba, blahoslavený Metod, ospevuje krajina moravská, ktorá vlastní tvoje cnostné telo, i krajina panónska, svätý, tebou osvietená. A ľudia ich oboch sa zišli a slávia tvoju pamiatku.**"⁶⁶ Aj tu, ako v prípade Klimenta, autor sám seba označuje za človeka z Moravy a Panónie.

Osobné svedectvá i stredoslovenská lexika dosvedčujú slovenský pôvod najznámejších učeníkov Cyrila a Metoda. Zároveň absencia akýchkoľvek zmienok o južnoslovanskej etnicite ostatných žiakov v pôvodných prameňoch, nám dovoľuje hovoriť o cyrilo-metodských učeníkoch ako o Slovákoch.

Odhalením slovenskej etnicity Klimenta, Nauma aj Konštantína Preslavského dostávame do slovenskej histórie naše prvé osobnosti z 9. stor., u ktorých je známe konkrétne miesto pôsobenia i posledného odpočinku. **Slováci Kliment, Naum i Konštantín Preslavský** sú veľké osobnosti „zlatého veku kultúry“ u Bulharov a majú ich vo veľkej úcte všetci južní Slovania. Kultúrnu i duchovnú prácu, akú u nás uskutočnili sv. Cyril a Metod, kráčajúc v ich šľapajach, vykonali ich slovenskí žiaci na celom Balkáne.

⁵⁷ Porovnaj Valerij Pogorielov: O národnosti apoštolov slavianstva, Bratislava 1927, s. 193

⁵⁸ Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk 1, SPN, Bratislava 1978, s. 177

⁵⁹ „Ei“ je tak isto aj vo Svätomešerámskej modlitbe Sinajského Eucholgia: **Ei, Bože. Rači mi pomôšti, tvoemu rabu**“.

⁶⁰ **Ei** sa nachádza aj v Mat 21,16 v Mariánskom, Zografskom evanjeliári aj v Poučení na Kvetnú nedeľu od Klimenta.“ – Stanislav Ján: Starosloviensky jazyk 1, SPN, Bratislava 1978, s. 214 a v pozn. 130

⁶¹ ПРИТВОР (церк.). cirkevnoslovansky – rus. передняя часть церкви, следующая непосредственно за папертью. Zdroj:

⁶² "Божественото му тяло... било погребано през времето на българския цар Симеон на 27 юли 6424 година в манастира, в гроб, който той сам със собствениите си ръце си бил приготвил от дясната страна на предната част на **притвора**." Život Klimentov. kap. XXVII. od.75

⁶³ Porovnaj Baník A. Anton, Na dejinnej križovatke, MS Martin 2010, s. 256

⁶⁴ Z macedónskej wikipédie: О писменехъ, Zdroj:

https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E_%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%85

⁶⁵ Ratkoš, Peter: Veľkomoravské legendy a povesti. Tatran, Bratislava, 1990, s. 87

⁶⁶ Ondruš Š., Paulíny E.: Život a dielo Metoda, Bratislava 1985, s. 130 – 133

SLOVENSKÁ ENKLÁVA V MACEDÓNSKU

Vonkajšiemu zániku Svätoplukovej ríše predchádzal duchovný rozvrat. Po smrti sv. Metoda (6. apríla 885) sa franský biskup Viching a jeho posluhovači zákerne spriahli proti žiakom Cyrila a Metoda. Viching intrigami a podvodom uchvátil Gorazdov arcibiskupský stolec, čím zmaril Rastislavov úmysel mať vlastnú cirkevnú hierarchiu. Dal zničiť všetky hlaholské písomnosti a úplne zlikvidoval akadémiu, ktorú na Devíne založil Konštantín Filozof. Biskupov, kňazov i diakonov staroslovenskej liturgie postihlo väzenie, mučenie a odvečenie či vyhnanie z vlasti. To sa stalo v zimnom období na prelome r. 885 – 886. Tak bolo v krátkom čase zničené epochálne cyrilo-metodské dielo v celej Svätoplukovej ríši. Veľký rozsah prenasledovania potvrdzuje aj história jedného kláštora v Panónii – **Beli Manastir**. Dnes sa nachádza v Chorvátsku pri hraniciach Maďarska, no v tom čase celá táto oblasť až po Srijemsku Mitrovicu patrila do ríše Svätopluka. Podľa chorvátskej historiografie v 9. storočí stál na tomto mieste staroslovenský kláštor, ktorý bol založený počas misie Konštantína a Metoda u Slovákov. Po **Metodovej smrti** boli **jeho žiaci** aj z tohto miesta **vyhnaní a kláštor bol zborený**. Tak ďaleko na juh siahala moc Vichinga a svojou ničivou silou zrejme zasiahla celú Svätoplukovu ríšu.

Život Klimenta podáva detailné správy o udalostiach z tých čias, najmä o mučení a vyhnaní slovenskej duchovnej elity. To, že muselo ísť skutočne o veľký **exodus**, možno až pogrom, ktorý bol rozpútaný proti všetkým stúpencom staroslovenskej liturgie, nielen voči duchovným, dosvedčujú viaceré pôvodné pramene.

Konštantín Preslavský zachytáva vo svojej *Službe Metodovi* obraz exodu Slovákov z Panónie a Moravy do Bulharska, ktorý bol vyvolaný "bludármi", čiže Vichingovcami: "*Teba, Metod, slávny svätec, prosíme, stádo svoje rozohnané bludármi zachovaj si v pravovernej viere modlitbami, otče... Božského a verného Metoda všetci ľudia ospevujeme a s láskou velebíme ako veľkého pastiera Slovenov.*" ... *My, noví ľudia z cisárstva Panónie, sme spolu a radujeme sa, ... A ľudia ich oboch (Moravy a Panónie) sa zišli a slávia tvoju pamiatku.*"⁶⁷ Aj táto pamiatka, ktorá v akrostichoch obsahuje podpis Konštantína Preslavského, hovorí o rozohnaní slovenského ľudu z Panónie a Moravy.

Krátko po smrti Svätopluka (r. 894) nastal úplný zvrät a jeho veľká ríša bola zničená nájazdmi rabujúcich hord aziatských kočovníkov. Tak sa naplnilo proroctvo prvého arcibiskupa slovenskej Cirkvi – svätého Metoda o zániku Moravy, zachytené v životopise sv. **Nauma**: "*Avšak Moravská zem, ako bol predpovedal svätý Metod, arcibiskup, za bezzákonia pre skutky ich a kacírstvo i za vyhnanie pravoverných otcov a za strasti, ktoré zakúsili od kacírov, ktorým oni uverili, čoskoro prijala od Boha odplatu. Nie po mnohých rokoch prišli Maďari, vyplienili zem ich a spustošili ju. No a tí, ktorých nevzali Maďari v plen, utiekli do Bulharska.*"⁶⁸ V tomto prameni sa hovorí už o vyplnení Metodovho proroctva, ktoré sa spomína v *Živote Klimentovom*. Dnes vieme, že sa tak stalo okolo roku 906.

Exodus starých Slovákov po roku 907, ako ho spomína *Život Naumov*, potvrdzuje aj byzantský historik Porfyrogenetos v roku 950: "*A prišli "Turci" (Maďari), úplne ich (Moravcov) znivočili a zaujali ich dŕžavu a v nej teraz bývajú. Pozostatky moravského ľudu sa rozptýlili k susedným národom: k Bulharom, Turkom, Chorvátom a ostatným kmeňom.*"⁶⁹ V tom čase sa Svätoplukova ríša rozprestierala na dnešnom Slovensku, Morave a Panónii (Maďarsko), čiastočne aj v Rumunsku a Srbsku, až po Srijemsku Mitrovicu. Bulharská ríša zahŕňala dnešné Bulharsko, Macedónsko, časť Srbska aj Albánska.

Historické pramene teda svedčia, že mnohí Slováci na prelome 9. a 10. storočia ušli do starého Bulharska. Zákonite sa museli sústrediť okolo svojich **rodákov, slovenských** cyrilo-metodských učeníkov. Najmä tých najvýznamnejších – **Klimenta a Nauma, Konštantína Preslavského**, ale aj iných, ktorí pôsobili vo vtedajšom Bulharsku. Možno predpokladať, že stopy po tomto exode by sa dali nájsť v miestnych reáliách. Prvou "lastovičkou" prepojenia Slovenska a ochridskej oblasti v Macedónsku je archeologický nález štítkového **prsteňa s dvojkrížom** z 10. stor., ktorý sa našiel v **Martine** na Slovensku, a je takmer identický s prsteňom zo širšej oblasti **Ochridu** z toho istého obdobia. Možno ho vidieť v Archeologickom múzeu v Skopje.

⁶⁷ Ondruš Š., Pauliny E.: *Život a dielo Metoda*, Bratislava 1985, s. 130 – 133

⁶⁸ Stanislav J.: *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, MS Martin 1950, s. 122

⁶⁹ Ratkoš P.: *Slovensko v dobe veľkomoravskej*, Košice 1988, s. 59

V Macedónsku cestou do Ochridu každého Slováka prekvapia "podozrivo slovenské" názvy osád a dedín. Mohli by svedčiť o **slovenskej enkláve v Macedónsku**, ktorá sa vytvorila v starom Bulharsku po zničení hlaholskej kultúry vo Svätoplukovej ríši, a následne aj po vpáde maďarských kočovných hord. V prvom priblížení by takúto enklávu mohli tvoriť obce v širokom okolí Ochridu: **Peštani, Rača, Vrutok, Lomnica, Selce, Slatino, Preševo, Topolčani, Štrbovo, Šutovo, Orešani, Viničani, Rajca, Zubovce, Bojane, Klepač, Gorna Matka** (slovenské *matka* po macedónsky aj bulharsky je *majka*), **Račane, Čičevo, Jablonica, Župa** (*macedónčina takéto slovo nepozná*). Zápis macedónskej obce "Peštani" v blízkosti Ochridu, je veľmi podobný zápisu slovenského mesta Piešťany, ako ho uvádza jazykovedec J. Stanislav, z roku 1113 "**Pescan**" a z roku 1298 zaznamenaný v genitíve "**Pěščän**".⁷⁰ Pri albánskych hraniciach neďaleko Ochridského jazera je obec **Kalište, Radolišta, Višni**. Bolo by zaujímavé preveriť všetky tieto názvy v spolupráci s Macedónskymi odborníkmi.

Aj v dnešnom Albánsku možno nájsť slovenské názvy. V prvom rade obec **Moravě**, 10 km od Beratu, kde sa nachádzajú **ostatky sv. Gorazda**. Albánsky názov *Berat* pochádza zo slovanského mena *Beligrad*. Nájde sa tu tiež hora **Morava**, asi 10 km od Korčë. Z nášho pohľadu by mohli byť zaujímavé aj obce **Otlak** a **Dushnik** (čítaj Dušnik), **Bistrovicë, Slanicë, Peshtan** (čítaj Peštan), **Kozare**, ktoré sa nachádzajú v širšom okolí Beratu.

Podľa vyjadrenia odborníkov, celá táto oblasť tiež patrila do biskupskej pôsobnosti sv. Klimenta Slovenského.⁷¹ Kliment a Naum zaviedli v oblasti Ochridu slovenskú liturgiu, ale neskôr v 12. storočí ju Byzantínci zmenili opäť na grécky liturgický jazyk. Až v 19. storočí sa bratia Miladinovičovi opäť vrátili k cirkevno-slovanskému jazyku.

Kutmičevica, zvaná aj Devolský komitát, v 9. a 10. stor. patrila do Bulharskej ríše. Hranice komitátu Kutmičevitca/Devol nie sú presne známe, ale pravdepodobne sem spadala západná časť Macedónska v okolí **Ochridského** a **Prespanského jazera** a územia smerom na západ k **Jadranskému moru**, (dnes časť Albánska), východná hranica mohla siahať až k rieke **Vardar**.

Elena Šubjaková
23. nov. 2016

⁷⁰ Stanislav Ján: Dejiny slovenského jazyka I. SAV, Bratislava 1958, s. 371

⁷¹ Mapa podľa internetového zdroja: https://en.wikipedia.org/wiki/Kutmičevitsa#cite_note-1